

Boekbespreking

Klaus W. Döring: *Lehr- und Lernmittelforschung*. Verlag Julius Beltz, Weinheim, 1971.

Klaus W. Döring: *Unterricht mit Lehr- und Lernmitteln*. Verlag Julius Beltz, Weinheim, 1971.

Twee bij elkaar horende bundels met een weloverwogen keuze van artikelen over het onderzoek van onderwijs- en leermiddelen, en over hun toepassing in scholen voor basis- en voortgezet onderwijs. Döring, die in 1969 bij dezelfde uitgever een systematische studie over onderwijsleermiddelen publiceerde onder de titel 'Lehr- und Lernmittel', is er als *Herausgeber* van beide nieuwe bundels in geslaagd een vrij actueel overzicht te bieden van de stand van zaken in Duitsland op het gebied van de studie van onderwijsleermiddelen, resp. onderwijsleerpakketten.

De artikelen zijn bijeengebracht vanuit de idee, dat de ontwikkeling van *Hilfsmittelsysteme* de centrale opgave is van de in steeds breder kring noodzakelijk geachte leerplanherziening. Het is een gezichtspunt, dat momenteel ook in ons land weer opgeld doet. Grote onderwijsvernieuwers, zoals Comenius en Montessori, baseerden hun werk mede hierop. Het is een kernthema in het didactisch denken van Bijl en zijn medewerkers. Het gezichtspunt is ook in de COLO-nota centraal gesteld. De verdienste van de bundel van Döring is vooral, dat belangwekkende bijdragen van betrokken onderzoekers en practici, wier werk op een beperkt terrein dikwijls leidt tot methoden en gedachten, die op een breder gebied van toepassing zijn, binnen de aandacht wordt gebracht van al degenen, die zich met soortgelijke onderwerpen bezighouden. Uitvoerige registers met personalia van de auteurs, hun adressen, etc. completeren het geheel. Voor degenen, die internationale contacten wensen op de veelal specialistische gebieden, die in de bijdragen aan de orde worden gesteld, liggen hier de nodige aanknopingspunten.

De eerste bundel bevat 17 artikelen, gegroepeerd in twee delen. Het algemene gedeelte (*Grundprobleme und Grundfragen*) vangt aan met een studie

van Heinrich Roth: 'Schule als optimale Organization von Lernprozessen'. Daarin komt o.a. de volgende, karakteristieke definitie van didactiek voor: 'Didaktik ist die wissenschaftliche Bemühung, die erforscht, wie Lehrprozesse auf Lernprozesse und Lernprozesse auf Lehrprozesse so aufeinander bezogen werden können, dass bei einem Minimum von Zwang ein Optimum von Lernerfolg erzielt werden kann, der den Wünschen des Individuums und dem Wünschenswerten, wie es die Gesellschaft vertritt, gerecht wird.' (blz. 23). De gedachte, dat ook bij de opleiding van onderwijzers en leraren kan worden uitgegaan van de processen, die zich in feite in onderwijsleersituaties afspelen, wint ook in ons land veld.

In het tweede deel van de eerste bundel (*Das Lehr- und Lernmittel als Gegenstand und Instrument der Unterrichtsforschung und Unterrichtsreform*) treft men onder meer enkele artikelen aan over diverse aspecten van *Veranschaulichung* in het onderwijs en over geprogrammeerd leren. In hun onderzoek over 'Der Einfluss fertiger und im Unterricht entwickelter graphischer Darstellungen auf den Lernerfolg' komen Wucherpfennig en Rüter tot de slotsom, dat gebruik van tevoren gereedgemaakt materiaal effectiever is.

Dat Döring oog heeft voor de betekenis van de organisatorische context van de toepassing van onderwijs- en leermiddelen moge blijken uit opname van een belangwekkende studie van Preibusch over 'Differenzierung', grotendeels gebaseerd op Amerikaanse literatuur.

De tweede bundel is eveneens in twee delen geleed. In het eerste gedeelte vindt men bijdragen van Kadelbach, Schorb, Preibusch en Drescher over diverse technische media (radio, film, talenlaboratorium en televisie), en voorts verscheidene kleinere

studies over verschillende onderwijsleerprogramma's, over *Arbeitsmittel* en over traditionele leermiddelen zoals het boek. Sommige bijdragen doen wat simplistisch aan, bv. die van Schröter over de beoordeling van schoolboeken; waarbij echter aangetekend moet worden dat hetgeen over dergelijke onderwerpen in ons taalgebied gepubliceerd wordt dikwijls zeker niet van hoger gehalte is.

Het tweede deel van de tweede bundel is gericht op vraagstellingen binnen bepaalde schoolvakken. Zo komt Peter Kahl in zijn 'Zur Problematik der Arbeit mit Tonbändern im Englischunterricht' tot allerlei praktijkrelevante conclusies ten aanzien van het luisteren naar hoorspelen in een vreemde taal en de daarbij optredende verzadigingsverschijnselen. Voorts zijn er bijdragen over het onderwijs in de vakken wiskunde, aardrijkskunde, latijn, biologie en geschiedenis.

In de door Döring geselecteerde artikelen treedt veelal de persoon van de docent naar voren als de centrale instantie bij de stelselmatige toepassing van onderwijsleermiddelen. De mens, die de instrumenten

hanteert, wordt niet uit het oog verloren; soms wordt de leerkracht gezien als ontwerper of samensteller. Op diens activiteit komt het aan. De steun van anderen ervaring is bij de snelle toename van het beschikbare onderwijsleermateriaal van steeds groter betekenis. Döring neemt in zijn voorwoord ook zelf duidelijk stelling: 'Die ständig sich reproduzierende Dysfunktionalitäten, Konflikte und Leerläufe im System "Unterricht" unserer Tage sind sowohl Folge wie Ursache inadäquaten Verhaltens der am didaktischen Prozess beteiligten Personen.'

De bundels lijken mij van waarde voor een ieder, die voor de concrete taak staat bij te dragen tot de opleiding van onderwijzers en leraren. Voor onderzoekers op onderwijsgebied is de eerstgenoemde bundel van betekenis, omdat daar duidelijk uit naar voren treedt dat ook de meer centrale vragen van de didactiek voor onderzoek toegankelijk zijn, ook al zal men er nog geruime tijd vrede mee moeten hebben dat men in methodologisch opzicht zo nu en dan een veer moet laten.

K. Doornbos